

Miklós, Elemér, stb.) bezárja önnön kilátástalanságuk és helyzetük csapdájába, a feszültséget, ami a mű minden írásának legsajátosabb alaphangulata, nem vezeti le, hanem inkább szorosabbra fogja. Panoptikumszerű indító állóképei (Déli verőfényben, Csoportkép üveglapokkal) csak a felismerés — lelepleződés — pillanatában elevenednek meg, majd aztán visszasüllyednek korábbi mozdulatlanságukba. És mindehhez térben-időben lazán elhelyezett, szigorúan behatárolt, hihetetlenül szűk mikrovilágot ábrázol, melyet részleteiben ragad meg. Családi keretek közé szorítja a lefojtott feszültségeket, indulatokat, megteremtve ezáltal azt a nézőpontot, ami a kötet legfontosabb írásainak keretét adja. Így tud egyszerre érzelmileg átélt, zaklatott részese s ugyanakkor tárgyilagos szemlélője lenni az ábrázolt világnak.

A *Gyöngyhalászik* — modern próza. Azzá teszi az olyannyira jellegzetes írói attitűd, mely nem törekszik a valóság átfogó bemutatására, hanem megelégszik annak egy szeletével. Ábrázolásmódjának töredékeségével, szaggatottságával is kapcsolódik a modern prózaíró törekvések ama — formai — láncolatába, amely a közvetlenül érzékelhető, személyesen átélt, egyéni jellegű élet-anyag feltérképezésére vállalkozik. A kötet azonban nem mentes a modern próza kudarcától sem: nem képes saját anyagán felül kerekedve áttekinteni a bemutatott világot, hiányzik a szintézisferemtő erő, ami a széteső részeket összefogná. Metafizikus jellegű végkicsengése is ezzel magyarázható: a „számonkérhetetlen időben” az élet, mint a csillogó sztaniolpapírkák a vásári kaleidoszkóp körforgásában „meg-megállítatván, majd továbbsodorintatván” halad tovább. Másfelől viszont finom észrevételeivel, érzékeny megfigyeléseivel — bár nem ritkán ábrázolási sztereotípiák (álom, vonat, utazás) segítségével — élmény anyagának árnyalt, mély ábrázolására tesz kísérletet. Ebből a szempontból az Egy varázslatos kora reggel c. írás a legsikeresebb a kötetben.

HÓDI Éva

EGY NÉPRAJZI TANULMÁNYKÖTETRŐL

Jugoszláviai magyar folklór. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1983

A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete *Értekezések és monográfiák* sorozatának 3. köteteként jelent meg Jung Károly szerkesztésében a *Jugoszláviai magyar folklór*. Megjelenésére sokáig váratott a tanulmánykötet, hiszen a közzétett írások nagy része (hármát kivéve) a 70-es években jelent meg, illetve még korábban. Akaratlanul is felvetődik az olvasóban a kérdés, vajon az utóbbi években nem jelent meg olyan értékes tanulmány, amely a „reprezentatívnek lát-

szó gyűjtemény"-ben (a szerkesztő szavait idézem!) helyet kaphatott volna, vagy szerkesztési elvből maradt ki? Jung Károly az utószóban legalább négyszer hangsúlyozza, hogy a válogatáskor „a nem verbális jugoszláviai magyar folklór néhány részterületének tudományos és fontosabb kutatási eredményeit kívánja áttekinteni”. A jugoszláviai magyar folklórkutatás több mint három évtizedes múltjának eredményéből válogathatott a szerkesztő. A rendelkezésére álló anyagból állította össze a négy nagyobb tematikus egységre osztott tanulmánykötetet. A 23 tanulmány szerzői között ismert magyarországi kutatók munkáival is találkozunk. „A tanulmányok és anyagközlő dolgozatok szerzőinek száma fele-fele arányban oszlik meg a hazai és külföldi kutatók között” — írja Jung az utószóban — ami azonban még nem annak a bizonyítéka, hogy „az egyetemes magyar folklórisztika is kifejezett érdeklődést tanúsított és tanúsít napjainkban is a folklórunk iránt.” Pontosabban: nem ez igazolja a külföldi szakemberek érdeklődését, hiszen, hogy a kötetben hány tanulmány jelent meg tőlük, az kizárólag a válogatástól (válogatótól) függ.

Mielőtt a tanulmányokra kitérnék, még néhány, a szerkesztő részéről tisztázottnak látszó kérdésről szeretnék szólni. Függetlenül attól, hogy Penavin Olgának a jugoszláviai magyar néprajzkutatás rangos képviselőjének külön kötetben prezentálják életművét, egy ilyen gyűjteményben, mint a *Jugoszláviai magyar folklór* szívesen olvastuk volna nevét a tanulmányírók között. Az egyik zentai babonákat közlő anyag helyett (két dolgozatot is közöl a szerkesztő ebből a témakörből ugyanattól a gyűjtőtől!) nagy érdeklődéssel olvastuk volna Tóth Ferenctől *A jugoszláviai magyar folklórkutatás eredményei és feladatai* című összefoglaló tanulmányát, amely A II. békéscsabai nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia előadásai II. kötetében jelent meg, természetesen nem azért, mert eddig csak külföldön jelent meg, amivel a szerkesztő egyik saját tanulmányának megjelenését indokolja, hanem azért, mert 1981-ig átfogó képet kaptunk volna folklórkutatásunkról egy néprajzkutató felméréséből.

A *Folklórisztikai kutatástörténet* fejezetben Bóna Júlia a jugoszláviai néprajzi kutatómunkáról ír 1949-től 1953-ig; Szeli István pedig a gyakorló pedagógus tapasztalatait mondja el az iskolás diákok bekapcsolásáról a néprajzi gyűjtőmunkába. Kósa László részletes néprajzi és településtörténeti áttekintést ad a *Magyar néprajzi kutatások Jugoszláviában* című tanulmányában (1972). Az irodalomtörténész Bori Imre pedig a folklórkutatás szerepéről szól a jugoszláviai magyarság kultúrájában; tanulmánya a külföldi egyetemi közönség tájékoztatására szolgált (1982). Egyetértünk Junggal, hogy az említett tanulmányok a jugoszláviai magyar néprajz és folklórisztikai kutatástörténet megírásához fontos dokumentumok.

A *Naptári ünnepek folklórisztikai hagyományai* című tematikus egységben a jeles napokhoz fűződő szokásköltészet eredményéről kapunk

áttekintést Közép- és Észak-Bánát, Bácska, valamint Szeremség falvaiból Tóth Ferenc, Dömötör Tekla, Gunda Béla és Katona Imre tanulmányai révén.

Az emberélet fordulóinak hagyományvilágában hat tanulmány segíti hozzá az érdeklődőt, hogy alapos betekintést nyerjen a kutatott területek szokás és hiedelemvilágába. Külön figyelem illeti G. Czimmer Anna 1956-ból való tanulmányát a kupuszinai nagylány- és asszonyélet szokás- és hiedelemvilágáról, valamint Zöldy Pál 1974-ben írt munkáját *A kisgyermek nevelése a szegény családokban Topolyán 1900 körül*. Vitathatatlan értéket képvisel Jung Károly *A kiházasítatlanok halotti koronája* című tanulmánya, mely az egységes magyar néprajz szempontjából is jelentős; egy kevésbé ismert hagyományra hívja fel a figyelmet a szerző és egyben további kutatásra ösztönöz a halott lakodalmának kérdésében, mely vidékünkön még élő hagyomány. A szlavónai magyaroknál a századfordulón még meglévő nagycsalád-rendszeréről Cseh István ír.

Leggazdagabb a *Népi hiedelemvilág és praktikus mágia* tematikus egység, kilenc tanulmányt és adatközlő dolgozatot tartalmaz. Babonák, ráolvasások, népi gyógymódok, a táltos és garabonciás alakja jelenik meg Bosnyák Sándor, G. Czimmer Anna, Gyura Julianna, Jung Károly, Ferenczi Imre és Voigt Vilmos tanulmányaiban.

A tanulmánykötet V. részében az utószó, válogatott irodalom és névmutató található. Ki kell emelni a jugoszláviai magyar néprajzkutatás válogatott irodalmának bibliográfiáját, mely igen hasznos áttekintést nyújt az érdeklődőnek a megjelent néprajzi kiadványokról, „kivéve az apróbb dolgozatok és hírlapi cikkek felsorolását” írja Jung, aki az összeállítást végezte. Vajon miért került akkor a jugoszláviai magyar néprajzkutatás válogatott irodalmába Reffle Gyöngyi: A kávéjósítás tudománya (Magyar Szó, 1980. VIII. 30. 11.) című írása? Mióta tartozik a kávéjósítás a néprajztudományhoz?

A *Jugoszláviai magyar folklór* a kisebb hiányosságok és megjegyzések ellenére jelentős lépés néprajzkutatásunkban.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

TANÍTHATÓ-E AZ IRODALOM, S HA IGEN: HOGYAN?

Kako predavati književnost. Teorijske osnove nastave. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Belgrad 1984

Gondolatébresztő, hasznos könyv látott nemrégiben napvilágot a belgrádi tankönyvkiadó kiadásában. Újonnan megindított sorozata (*Az irodalom értelmezése*) olyan irodalomtudományi területet érint, melynek kérdései alapvetően meghatározzák az utóbbi évek kutatásait. A hermeneutikai reflexiótól, a megértésmélettől a módszertani reflexióig, a di-